

Jongeren en informatie

Mick Serneels

De uitvinding van de boekdrukkunst lag aan de basis van het emancipatie- en democratiseringsproces van de grote massa, maar slechts 500 jaar na de uitvinding ervan. Eeuwenlang bleef geletterdheid het privilege van een beperkte elite. Het is slechts in de loop van deze eeuw dat dit systeem doorbroken werd. Dankzij de invoering van de leerplicht werd de grote massa informatiebewust.

Ook nu met de automatisering - een tijd dat het technisch mogelijk is dat iedereen alles over alles kan weten - dreigt er een grote kloof te ontstaan tussen de informatie-analfabeten en de slimmen die de attitudes, de kennis en de vaardigheden bezitten om op het juiste moment aan de gewenste informatie te raken. Ook nu lopen we het gevaar dat slechts enkelen met de ware vruchten gaan lopen.

De manier waarop informatie wordt aangereikt, is zo ingewikkeld, de verpakking zo aantrekkelijk, het aanbod zo groot dat een aanzienlijk deel van de gebruikers zelfs de moeite niet meer doet zich vragen te stellen over de representativiteit van de informatie, de herkomst en de juistheid ervan. Zo leven we in de paradoxale situatie dat men in onze informatierijke samenleving 'schijnbaar' kan overleven met een minimum aan kennis en vaardigheden, je hoeft slechts enkele knopjes te bedienen en de massamedia doen de rest. Informatie wordt ons voorgeschoteld als een consumptieprodukt. Dit is echter misleidend. Men levert geen informatie maar wel gegevens die de gebruiker in staat moeten stellen om zijn eigen informatie te maken.

De vorming van de informatiegebruiker

Jongeren groeien op in een wereld van informatiestromen. In tachtig keer zappen gaan ze de wereld rond, ze kijken tijdens

het maken van schoolwerk naar CNN, MTV... en worden zo met een steeds kleiner wordende wereld geconfronteerd. Spotjes over milieu, AIDS en mensenrechten flitsen tegen een moordend tempo de huiskamer in en stellen binnen de minuut de hele problematiek aan de orde, meestal subliem uitgevoerd en van een hoog creatief gehalte. Jongeren hebben in principe alles al gezien maar hoe zij in hun dagelijks leven hieraan concreet kunnen verhelpen is nu precies het punt waar de macht van de massamedia stopt en die van de leraar begint.

De school zou voor de met informatie overspoelde jongeren een oefenterrein kunnen zijn waar ze vorm kunnen geven aan hun wereld. De school kan hen helpen bij de verwerking van de vluchtige informatie door de massamedia aangereikt. Maar als men jongeren wil opvoeden tot bewuste informatiegebruikers moet men hen de nodige sleutelbekwaamheden aanreiken zodat ze in staat zijn die bronnen, hulpmiddelen en voorzieningen te raadplegen in functie van hun informatiebehoeften.

Met sleutelbekwaamheden bedoelen we vooral:

- het kunnen afbakenen van wat men wil weten m.a.w. het formuleren van de informatievraag;
- weten waar men informatie kan vinden (bibliotheek, documentatiecentrum, deskundigen, familie, ...) en hoe men toegang krijgt tot die verschillende kanalen;
- kennis van de verschillende soorten mediadragers, dit veronderstelt ook inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van de verschillende media als ook het beheersen van zoekvaardigheden in manuele en geautomatiseerde systemen;
- in staat zijn de verkregen informatie te selecteren, kritisch te beoordelen en verwerken.

De jongere moet leren om de informatie uit de dagelijkse leefwereld te combineren met informatie die hij kan putten uit verschillende bronnen zodat er een werkelijke kennisvermeerdering plaatsgrijpt. Om deze transfer te kunnen maken moet hij daarnaast: leren lezen wat er staat, een impliciete gedachtengang kunnen volgen (m.a.w. tussen de regels kunnen lezen), grafische voorstellingen kunnen interpreteren enz.

Informatie-opvoeding is veel meer dan het aanleren van een aantal technieken zoals maar al te vaak gebeurt. Het zou de rode draad moeten zijn doorheen het ganse educatieve proces want het omvat een geheel van attitudes, kennis, studie-, orderings-, zoek- en communicatievaardigheden waarmee men mikt op breed en langdurig toepasbare inzichten zodat jongeren in staat zijn om datgene wat nu geleerd wordt ook toe te passen in andere situaties. Het gaat hier om een belangrijke pedagogische taak: opvoeden tot zelfstandigheid, m.a.w. educatie in de ware betekenis van het woord.

Een concreet voorbeeld uit de klaspraktijk toont aan dat het wel eens kan mislopen

wanneer de leerlingen niet werd geleerd waar ze informatie kunnen halen en hoe ze die moeten verwerken. In een vijfde jaar ASO kregen jongeren de opdracht in groepjes van drie een debat voor te bereiden voor de les Nederlands. Het toeval wou dat er een jongen van Kroatische afkomst in de klas zat, wiens ouders al voor zijn geboorte naar België kwamen. De leerling in kwestie was erg begaan met de toestand in zijn vaders vaderland en koos dit als onderwerp van gesprek.

Het werd een hevig debat, maar niet tussen de leerlingen zoals de bedoeling was, want zij wisten er niet veel van, wel tussen de leerkracht en de Kroatische jongen. Deze laatste beweerde dat hij volledig op de hoogte was van de situatie want hij luisterde elke avond naar een Kroatische zender. Hij omschreef eenzijdig de Moslims en Serviërs als de slechten. De leerlingen hadden evenmin actuele informatie gevonden om het probleem wat ruimer te schetsen. Ze hadden wel boeken gehaald in de bibliotheek over het Joegoslavië van vroeger, maar in de actuele documentatiemappen hadden ze niet gezocht. Misschien kenden ze er het bestaan niet van.

Uit voorgaand verhaal blijkt duidelijk dat de leerkracht de leerlingen beter had moeten voorbereiden op hun informatiezoektocht. Nadat ieder groepje een onderwerp gekozen had, was het nodig geweest om samen met hen nog een aantal stappen te zetten. Tenslotte gaat het hier om een complex proces waarbij ze over heel wat vaardigheden moeten beschikken en is het niet zo eenvoudig om over de verschillende stappen te waken. Volgend schema kan hierbij een hulpmiddel zijn.

	INFO - VRAAG PROBLEEMSTELLING	Oriënteren Inventariseren Selecteren
	VERZAMELEN VAN INFORMATIE	Oriënteren Inventariseren Selecteren
	VERWERKEN VAN INFORMATIE	
	PRESENTEREN VAN INFORMATIE	
PROCES - EVALUATIE		PRODUKT - EVALUATIE

Uit: Van Hilst 1990

Het basisprincipe dat hier gehanteerd wordt, is dat het oplossen of het beantwoorden van een vraag of een probleem start met de precieze formulering ervan. Dan gaat de weg verder via de kunst van het zoeken en het hanteren van diverse informatiedragers. De verwerking van het geheel laat toe om op een kritische en creatieve manier zelf informatie te scheppen.

Deze methode biedt de mogelijkheid om projecten uit te bouwen die zowel qua inhoud, niveau als nodige vaardigheden aangepast zijn aan de groep of het individu. Men kan het leerproces doorwerken vertrekkende van een erg ervaringsgericht thema en een beperkte welomschreven zoekweg naar de verwerking en presentatie toe volgen. Naargelang de probleemstelling complexer wordt, het verzamelen van informatie langs verschillende kanalen en via diverse informatiedragers gaat, wordt de verwerking alsook de presentatie moeilijker en veeleisender.

Als we op het voorbeeld van het vijfde jaar ASO dit schema toepassen, dan zou dit het volgende geven:

INFO-VRAAG PROBLEEMSTELLING

1. Oriënteren

B.v. Wil je de oorlog in ex-Joegoslavië situëren in historisch perspectief? Hoe was de situatie van de etnische minderheden? Waarom was de situatie explosief?...

Of: Wil je de sociale weerslag van de oorlog op de Kroatische bevolking belichten?

2. Inventariseren en selecteren

Wanneer het duidelijk is welk facet men wil gaan uitdiepen, nagaan welke kennis er binnen de groep reeds aanwezig is. Door middel van een brainstorm kom je hiertoe: wat weten we al? over welke aspecten moeten we ons verder informeren?

Het probleem wordt scherper omschreven, op die manier leer je jongeren informatiebehoefte te analyseren, af te bakenen en concrete vragen te formuleren zodat ze gericht een antwoord kunnen zoeken.

VERZAMELEN VAN INFORMATIE

1. Oriënteren

Samen met de leerlingen nagaan welke informatiekanalen ze hiervoor kunnen consulteren: media, diensten, deskundigen,... Indien ze naar de openbare bibliotheek gaan voor informatie over een actueel onderwerp, nagaan of zij weet hebben van het bestaan van knipselmappen over actuele onderwerpen. Verder zouden zij het gebruik van de catalogus moeten kennen om een volledig zicht te krijgen op de verschillende materialen die er over dat onderwerp aanwezig zijn.

2. Inventariseren

De verkregen gegevens uit de verschillende bronnen (mondelinge, schriftelijke, audiovisuele, instanties) ordenen.

3. Selecteren

Nagaan welke bronnen een relevant antwoord bieden op het gestelde informatieprobleem en deze bronnen weerhouden.

VERWERKEN VAN INFORMATIE

Voor de verwerking had de leerkracht moeten waarschuwen voor een subjectieve inkleuring van het probleem al naargelang de bron die men raadpleegt, de betrouwbaarheid van de bron enz. Zo leer je leerlingen kritisch zijn tegenover informatie. Daarnaast moeten leerlingen in staat zijn om te synthetiseren.

PRESENTEREN VAN INFORMATIE

Ook hiervoor had de leerkracht hints moeten geven. Leerlingen moeten leren om hun betoog met visuele middelen te ondersteunen. Gezien de ingewikkelde situatie in ex-Joegoslavië was het nodig om een algemene en objectieve situatieschets te geven vooraleer het debat te starten. Maar dit was niet mogelijk omdat het bij de start van de

info-zoektocht al fout liep.

Aangezien het hier om een debat ging, was het nodig dat alle leerlingen een zekere voorkennis over de verschillende onderwerpen die ter sprake kwamen, zouden hebben. Ook hierover moesten afspraken gemaakt worden.

EEN UITDAGING VOOR HET EDUCATIEVE VELD

Wanneer men leerlingen bewust maakt van de verschillende stappen die ze tijdens een informatiezoektocht moeten zetten, leer je hen op een volwassen en kritische manier tegen berichtgeving aan te kijken en voor hen belangrijke inzichten te verwerven.

Als leerkracht heb je dan ook een belangrijk evaluatie-instrument in handen. Je kan tussentijds nagaan op welke moeilijkheden leerlingen stuiten en indien nodig extra oefeningen op bepaalde vaardigheden inbouwen.

Slechts weinig jongeren hebben de kunst van het gericht zoeken voldoende in de vingers. Vanuit de bibliotheeksector horen we maar al te vaak klachten dat jongeren met een veel te ruim (lees vaag) gestelde schoolopdracht naar hen toestappen, wat het zoeken juist moeilijk maakt. Verder merken bibliothecarissen ook op dat slechts weinig jongeren over voldoende vaardigheden beschikken om zich grondig te documenteren en te informeren.

Is de school dan niet de aangewezen plaats waar leerlingen de nodige competenties kunnen ontwikkelen? Maar daarvoor is een veelzijdige aanpak nodig. Dikwijls is de school nog te veel een *eiland*. Het leren speelt zich bijna uitsluitend af binnen de schoolmuren. De bronnen van leren blijven nog te veel beperkt tot speciaal voor het onderwijs ontwikkeld lesmateriaal. Naast de handboeken en lesmappen selecteert de leerkracht soms een tekst uit een krant of een tijdschrift en bezorgt de leerlingen hier-

van een kopie. Het is de leerkracht die selecteert en kiest! Op basis van wat en waarom die bron gekozen werd, daar wordt in de klas zelden bij stil gestaan. Behoort de confrontatie met en het kiezen uit de veelheid en verscheidenheid van informatiebronnen ook niet tot het leerproces? Wordt het kritisch denken van de leerlingen juist niet gestimuleerd wanneer ze moeten motiveren waarom ze juist die bron waardevol achten?

Het verwerven van vaardigheden die nodig zijn om adequaat informatievragen op te lossen in verschillende situaties kan je best aanleren door gebruik te maken van authentieke bronnen en voorzieningen die hierbij een rol kunnen spelen: massamedia, culturele voorzieningen, nutsvoorzieningen, waarbij de openbare bibliotheek een belangrijke plaats inneemt.

Ik zou ervoor willen pleiten dat leerkrachten (Nederlands) het gebruik van de openbare bibliotheek ten eerste zouden stimuleren. Niet door jongeren met opdrachten het bos in te sturen maar door met de klas zelf in de bib te gaan werken naar aanleiding van een bepaalde thematiek die in de les aan de orde is. Hierover kunnen afspraken gemaakt worden met de bibliothecaris. De bibliotheek is tenslotte een prachtig oefenterrein waar jongeren zoekstrategieën kunnen ontwikkelen in functie van hun informatiebehoeften. Door te werken rond een afgebakend onderwerp leren jongeren de bibliotheek beter kennen dan bij een algemene introductie.

De opdracht van de school en de bibliotheek ligt in elkaars verlengde, juist door gebruik te maken van de complementariteit van beide instellingen biedt u jongeren meer kansen om de nodige informatievaardigheden te ontwikkelen.

Een jongerenhoek in de openbare bibliotheek

Als dienst ter bevordering van lezen en informatiegebruik vond de PLOB (*Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik*) het een uitdaging om voor jongeren wat te doen. Om leesplezier te stimuleren en informatievaardigheden te ontwikkelen achtten wij de Openbare Bibliotheek de culturele voorziening bij uitstek waar zij een massa informatie ter beschikking hebben en ook terecht kunnen voor ontspannende lectuur, video's en CD's. De openbare bibliotheek is ook laagdrempelig, in iedere gemeente aanwezig en de jongere moet er omwille van het lijstlezen of schoolopdrachten sowieso gebruik van maken.

Samenwerking tussen de school en de openbare bibliotheek stimuleren is voor de PLOB een belangrijk actiepunt. Alvorens ons hierover te buigen, wilden we eerst binnen de bibliotheek zelf een aantal veranderingen realiseren opdat de jongere zich meer aangesproken zou voelen door deze dienst.

Een zestal bibliothecarissen was bereid om mee te werken aan de PLOB-werkgroep

**Pluralistische
Organisatie
voor
Bibliotheekgebruik**

Jongeren. Eerst werd geïnventariseerd waar jongeren het zoal moeilijk mee hebben in de bibliotheek. Zij worden geconfronteerd met de overstap van de jeugd- naar de volwassenenafdeling. Deze overgang wordt onvoldoende begeleid. Nochtans moeten zij vaak een beroep doen op de bibliotheek om schoolopdrachten tot een goed einde te brengen, met alle problemen van zoeken en opzoeken vandien. Het gebruik van de catalogus kennen ze meestal niet. Toch wordt van hen verwacht dat ze de bib op hun duimpje kennen. En dit terwijl de meesten van hen - in het beste geval - slechts een summier instructie in de bibliotheek 'genoten' hebben.

Als alternatief dacht de werkgroep aan een *jongerenhoek*. Daarin zouden heel wat materialen, gericht op deze leeftijdsgroep te vinden moeten zijn en zou er geregeld verwezen worden naar andere afdelingen en materialen in de rest van de bibliotheek.

Jongeren hebben behoefte aan informatie rond persoonlijke vragen die hen bezig houden. Denk maar aan relaties, sexualiteit, rechten en plichten van jongeren enzovoort. Zulke materialen zijn nodig in de bibliotheek, maar waar worden ze geplaatst? Tussen het ruime aanbod van de volwassenenafdeling, vallen deze materialen niet op. Hoe worden de jongeren er dan attent op gemaakt? De uitbouw van een *jongereninfotheek*, geïntegreerd in de jongerenhoek, zou hiervoor een oplossing kunnen zijn.

Jongeren willen meer dan boekmaterialen. Zij groeien op in een beeldcultuur, die is ingebed in hun leefpatroon en er niet meer valt weg te denken. Een *geïntegreerde opstelling* van geschreven, audio- en video-materialen spreekt hen dan ook meer aan. Die opstelling doet een groter appel op hun leefwereld en nodigt uit om meer gebruik te maken van de openbare bibliotheek.

Op een aantal plaatsen werd een jongerenhoek uitgebouwd. Die heeft niet de preten-

tie om een aparte afdeling voor jongeren te zijn maar eerder een eigen, vertrouwde plek binnen de volwassenenafdeling van waaruit ze de rest van de bibliotheek kunnen ontdekken. Zo wordt de overstap van de jeugd- naar de volwassenenafdeling minder groot. Ook kunnen zij hier terecht voor informatie rond persoonlijke vragen. Binnen de jongerenhoek neemt de infotheek een belangrijke plaats in. Hier vinden zij folders, video's, brochures, adressen van diensten enz., thematisch opgesteld en aansluitend bij die levensterreinen waarrond vooral jongeren zich vragen stellen.

Er werden lijsten gemaakt met informatie over boeken en andere materialen (brochures, strips, folders, video's), direct bruikbaar voor 14-18-jarigen, uitgegeven zowel door het reguliere als het 'grijze' uitgeverscircuit. Ook fictiegerichte lijsten werden aangemaakt en op thema ontsloten.

De leden van de werkgroep opperden dat het zinvol zou zijn om de resultaten van ons speurwerk vast te leggen in een publikatie zodat andere bibliothecarissen dit werk niet meer hoeven over te doen. Zo ontstond de **Zoekhulp Jongeren**, die is opgevat als een reeks. Zodra de zoektocht naar materialen rond één thema is afgerond, wordt alles gebundeld en verspreid door de PLOB. Naast de titel, het soort materiaal en de bestelgegevens, volgt telkens een korte inhoudsbeschrijving. Hierin zijn veel grijze materialen opgenomen, door allerlei diensten aangemaakt. Ze zijn meestal tegen een zeer lage kostprijs te verkrijgen. Dit maakt dat deze lijsten niet alleen interessant zijn voor bibliotheken, maar ook voor het onderwijs en jongerenorganisaties. Er werden zoekhulpen aangemaakt rond volgende thema's: sexualiteit, aids, verslaving, schoolverlaters, leren studeren, en studiemogelijkheden.

De uitbouw van een jongerenhoek met infotheek is nog maar op een beperkt aantal plaatsen gerealiseerd maar wordt, daar waar er één is, door de jongeren erg geap-

precieerd. We kunnen alleen maar hopen dat andere openbare bibliotheken dit willen navolgen en iets extra voor jongeren willen doen.

Met de PLOB-werkgroep *Jongeren* willen we nu vooral nagaan op welke manier het onderwijs en de bibliotheeksector concreet kunnen samenwerken, meer bepaald rond het aanleren van zoekstrategieën bij jongeren. Momenteel bestaat de werkgroep uitsluitend uit bibliotheekmedewerkers. Om deze plannen te realiseren hebben we nood aan medewerkers vanuit de klaspraktijk. Wij zijn ervan overtuigd dat er heel wat leerkrachten zijn die leren omgaan met informatie een belangrijke pedagogische taak vinden en rond dit gegeven willen samenwerken. Daarom vragen wij aan de geïnteresseerde lezer die met ons wil meewerken: geef ons een seintje, dan kunnen we overleggen op welke manier u kan participeren.

Mick Serneels
PLOB
Maria-Theresiastraat 20
3000 Leuven

Bibliografie

Van der Linden, Frans J.: Jongeren zoekend op weg naar autonomie en maatschappelijke integratie. In: Katus, J.; Hans van Ewijk & Ineke van der Zande (red.): **Jeugdvoorlichting, jeugdinformatie. Een verkenning**. Muiderberg: Coutinho, 1992. (Serie voorlichtingskunde nr. 16)

Van Hilst, Lieve: **Introductie en instructie in de openbare bibliotheek. Een werkboek voor begeleiders**. Leuven: PLOB, 1990.

Van Yperen, Michiel: Gewoon doen wat je goed vindt. In: **Politieke en sociale vorming**, jrg. 93, nr. 2.

GRIJS EN INFORMATIEF

*u bent leerkracht of begeleider van een groep
u zoekt een folder of brochure over een bepaald thema
u heeft daarover wel iets gelezen in een krant of gehoord op de radio
u weet niet meer waar het materiaal te verkrijgen is
een abonnement op **De Grijze Zone** is dan wel dé oplossing*

***De Grijze Zone** is een tijdschrift dat vijf maal per jaar verschijnt.*

*In een eerste deel stellen een vijftal documentatiecentra of AVM-diensten zichzelf voor.
Interessant om weten met welke vragen u bij deze organisaties terecht kunt.*

*Het tweede deel bevat signaleringen, beschrijvingen en de nodige bestelgegevens
van folders, brochures, lesmaterialen, video's e.d. die aangemaakt worden door niet-
commerciële organisaties: overheden, vakbonden, educatieve organisaties... Ruime
aandacht wordt besteed aan actuele en maatschappelijke onderwerpen.*

Een abonnement kost 425 fr.

ZOEKHULP JONGEREN

*Handige aanschaflijsten met fictie en informatie (waaronder veel grijs materiaal) voor
14- tot 18-jarigen. De genres en onderwerpen zijn zo gekozen dat ze aansluiten bij de
leefwereld van jongeren.*

Reeds verschenen:

pakket 1: levensverhalen, dagboeken en gedichten;

pakket 2: seksualiteit, aids en verslaving;

pakket 3: schoolverlaters, studiemogelijkheden en leren studeren.

Prijs: 150 fr. per pakket (+ verzendingskosten)

INFORMATIE OPSPOREN

*Dit bijscholingsaanbod wordt door de PLOB op vraag georganiseerd. Hiermee wil de
organisatie een zeer praktische handreiking bieden aan leerkrachten die deze uitdaging
ter harte nemen.*

*Een schematische methode om het zelfstandig leren omgaan met informatie te bevoor-
deren, vormt de rode draad binnen dit vormingsaanbod. Het verwerven van vaardighe-
den in het opsporen en verwerken van informatie wordt via het werken in de plaatselij-
ke bibliotheek ingeoefend. De aangereikte zoekmethode kan u toepassen ter voorbe-
reiding van uw lessen en van projecten. Zij zal zeker inspiratie opleveren om met leerlin-
gen binnen de klaspraktijk aan de slag te gaan.*

Hierbij ontvangt u een werkboek dat systematisch het vormingsaanbod ondersteunt.

Inlichtingen en bestellingen:

**PLOB, Maria-Theresiastraat 20, 3000 Leuven,
tel. 016/22.89.33. en 016/29.05.49., fax. 016/29.51.12.**